

Uhrman György • Szőke Médeia hangja feketül

(J. Benda: Médeia,
Udvaros Dorottya, Fischer Iván.
Ponty, 1994.)

A Budapesti Fesztiválzenekar kiadójának második önálló CD-je elődjéhez hasonlóan eltér a szokványtól. A felfedező hajlam idén a társművészetekhez vezetett: Bartók színpadi műveinek hangversenyelőadásakor a mozgás, jelen esetben a nem-énekelte költői szöveg gazdagította a zenét. Jiri Benda melodramája 18. századi cseh "kismesterek" egyik legjelesebbjének, egyszersmind a híres muzsikuscsalád legkiválóbbjának alkotása. Az 1722–95 között élt komponista Németországban szerzett magának új keresztnévet (Georg) és hírnevet. Mozart egy 1778-as levelében említi a "gothai Bendát" mint vetélytársat, ugyanis mindketten pályáztak a Bécsben létesítendő Német Opera karmesteri posztjára. Még ugyanabban az évben jelzi, hogy maga is "duódráma" írásán töri fejét: "Soha semmi sem okozott ily meglepetést... nem énekelik, hanem mondják a szöveget, s a zenéje olyan, mint az obligát recitativo. Időnként a zene közben is deklamálnak, ez kitűnő hatást tesz. Benda Médeiáját láttam; egy másikat is írt..., mindkettő igazán kiváló. Tudja, hogy a lutheránus zenészek között Benda mindig kedvencem volt" – közli apjával Mozart. Arra gondolt, hogy az operákban is alkalmazni kellene a módszert, de később nem kerített rá sort. Benda – mintegy a Gluck-operák a Cherubini Medeája közötti félúton – nagy biztonsággal, helyenként ihlettel dolgozza ki a század második felének zenei köznyelvében adott lehetőségeket. A műfaj mégsem bizonyult életképesnek, noha még a 19. században is kísérleteztek vele; például Liszt, a zongora fölötti deklamációval. Benda újításai azonban tovább éltek; Malina János ismertetője közéjük sorolja a vezérmotívum-technika csíráját ("fordulópont a zenei dramaturgia történetében") és állítja, hogy a nyitánynak mint az akció zenei sűrítvényének gyakorlatát is Benda előlegezte meg a zenei utókornak.

Az 1775-ben komponált Médeia minden bizonnyal először szólalt meg Magyarországon és magyarul 1994 augusztusában, **Eörsi István** fordításának felhasználásával. A hangfelvétel alighanem világpremier. A Fischer Iván vezényelte és Jeles András rendezte előadás elkerüli mind a monotónia, mind a hatásvadászat veszélyeit. A zenei és zenén kívüli eszközök csupán a kívánt hatást erősítik; így az üstdobnak "mikrofonként" való használata, vagy a "győzelmi zene" (2. index-pont) távolból közelítő sztereóeffektusa mind a feszültség hullámmozgását követik. A pillanatnyi nyugvóponton a Szűts Péter vezette vonósok szép színei, máskor (a 4. pontban) a fúvósok tiszta harmóniája tereli vissza figyelmünket a zenéhez. A címszerep nagyszabású művészi feladat. Udvaros Dorottya kezdetben "szőke" hangú Médeiája fokozatosan feketedik és torzul bele a tragédia szövegeibe. Együttlégzése, "mozgása", "zenei" frazeálása példászerű.